

תאריך: י"ט באב תש"ף, 14 בספטמבר 2020

כתיבה: נעם בוטוש, כלכלן |

אישור: עמי צדיק, מנהל המחלקה לפיקוח תקציבי
עריכה לשונית: מערכת דברי הכנסת

השפעת משבר הקורונה על האשראי הבנקאי

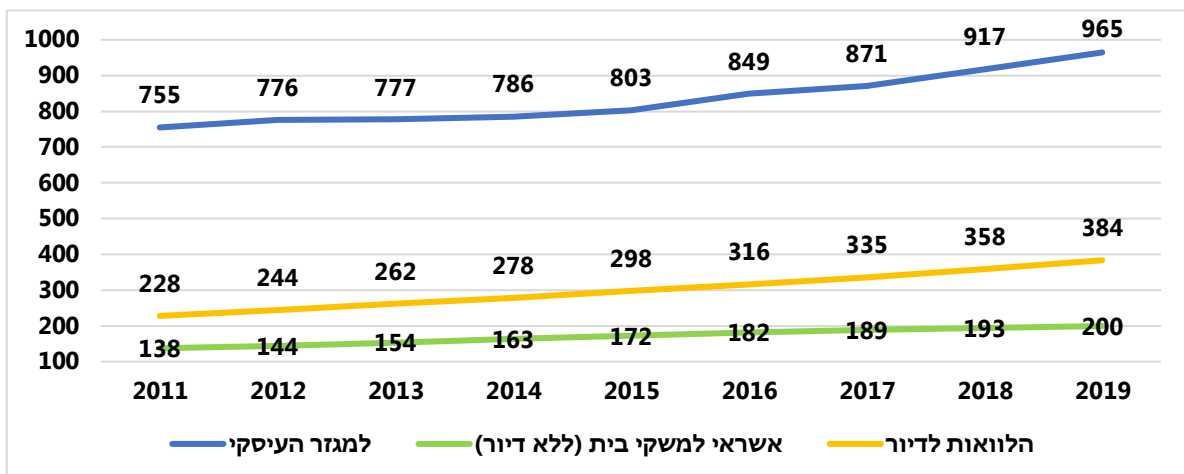
מסמך זה נכתב לקראת דיון בוועדת הכספים ב-10 באוגוסט 2020 בנושא: השלכות משבר הקורונה על מדיניות האשראי של הבנקים. במסמך מוצגים נתונים על יתרות האשראי במשק ומחיריו בתקופה שלפני התפרצות מגפת נגיף הקורונה ולאחר התפרצותה. נוסף על כך, מפורטים במסמך כלי הסיוע המוניטריים לשוק האשראי ודרכי יישומם.

1. נתונים על אשראי וריביות – ערב משבר נגיף הקורונה

1.1 התפלגות האשראי במשק

בתרשים 1 להלן מוצגת התפתחות יתרות האשראי במשק בשנים 2011–2019, לפי מגזרים.

1 תרשים – התפתחות יתרות האשראי במשק לפי מגזרים (מחירים שוטפים, במיליארדי ש"ח)¹

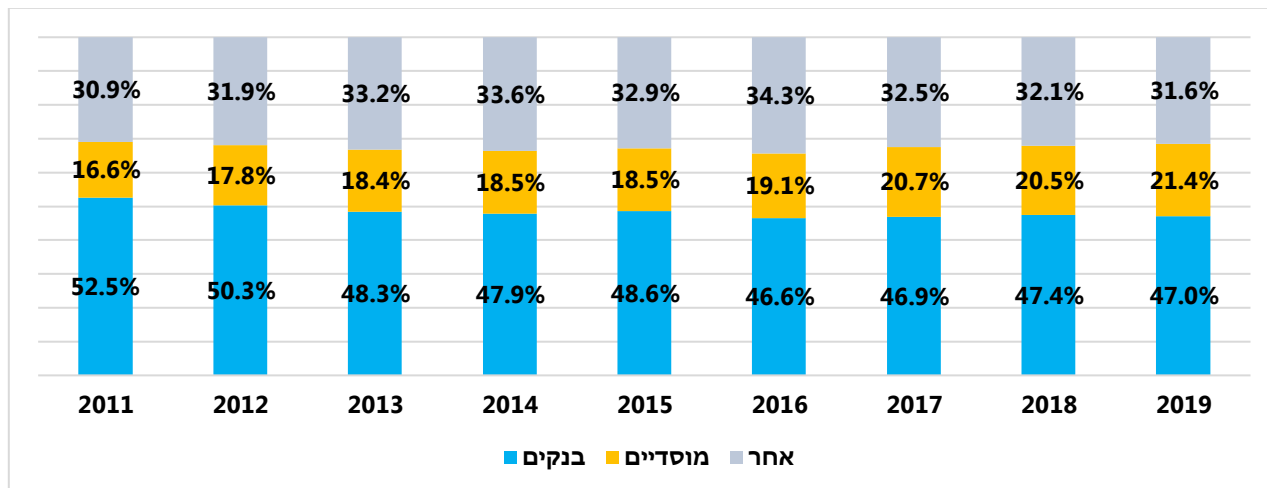
מהתרשים אפשר ללמוד כי בשנת 2019 יתרות האשראי במשק היו כ-1,548 מיליארד ש"ח: כ-965 מיליארד ש"ח היו אשראי למגזר העסקי, כ-384 מיליארד ש"ח היו הלוואות לדיור וכ-200 מיליארד ש"ח היו אשראי למשקי בית (ללא הלוואות לדיור). יתרות האשראי במשק גדלו מכ-1,120 מיליארד ש"ח בשנת 2011 לכ-1,548 מיליארד ש"ח בשנת 2019 - גידול בשיעור נומינלי של 38.1%. האשראי למגזר

¹ בנק ישראל, סטטיסטיקה, [לוח יתרות האשראי במשק](#), יתרות לדצמבר בכל שנה, כניסה: 20 באפריל 2020.

העסקי גדל מכ-755 מיליארד ש"ח בשנת 2011 לכ-965 מיליארד ש"ח בשנת 2019 - גידול בשיעור נומינלי של **27.8%**.

בתרשים 2 להלן מוצגת התפלגות האשראי העסקי במשק לפי מקור האשראי בשנים 2011–2019.

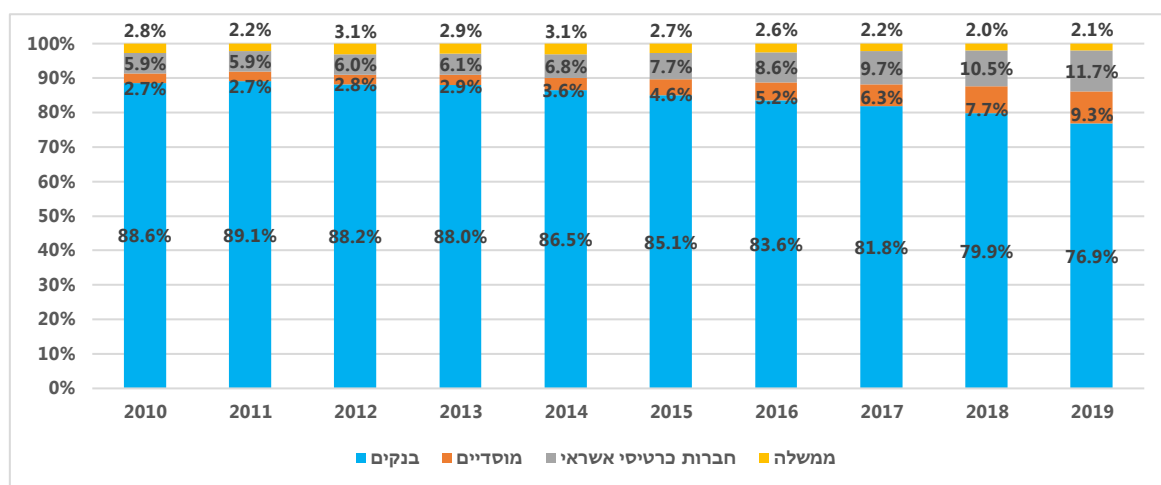
תרשים 2 – התפלגות האשראי העסקי לפי מקור (במיליארדי ש"ח)²

בתרשים אפשר לראות כי בסוף שנת 2019 נחלקו מקורות האשראי העסקי במשק כך: כ-**47%** מהמגזר הבנקאי, כ-**31.6%** מאחרים (תושבי חוץ, משקי בית, הממשלה וחברות כרטיסי אשראי) וכ-**21.4%** מהגופים המוסדיים. בשנים **2011–2019** משקל האשראי העסקי מהמגזר הבנקאי ירד בכ-**5.5 נקודות האחוז**, משקל האשראי ממגזרים אחרים עלה בכ-**0.7 נקודות האחוז** ומשקל האשראי מהגופים המוסדיים למגזר העסקי עלה בכ-**4.8 נקודות האחוז**.

בתרשים 3 מוצגת התפלגות יתרות החוב של משקי בית (ללא הלוואות לדיר) לפי מקור האשראי בשנים 2010–2019.

תרשים 3 – התפלגות יתרות החוב של משקי בית (במיליארדי ש"ח, ללא הלוואות לדיר)³

² ש.מ.

³ בנק ישראל, סטטיסטיקה, [לוח יתרות החוב במשק](#), יתרות לדצמבר בכל שנה, כניסה: 6 באוגוסט 2020.

בתרשים אפשר לראות כי בסוף שנת 2019 התפלגו יתרות החוב של משקי בית במשק כך: **76.9%** למגזר הבנקאי, **11.7%** לחברות כרטיסי אשראי, **9.3%** לגופים מוסדיים ו-**2.1%** לממשלה. בסוף שנת 2010 התפלגו חובות משקי הבית כך: **88.6%** למגזר הבנקאי, **5.9%** לחברות כרטיסי אשראי, **2.7%** לגופים מוסדיים ו-**2.8%** לממשלה. אפשר ללמוד מכך כי **בשנים 2010–2019 משקל החובות של משקי הבית למגזר הבנקאי ירד ב-11.7 נקודות האחוז**, משקל החובות לגופים מוסדיים עלה ב-6.6 נקודות האחוז, משקל החובות לחברות כרטיסי אשראי עלה ב-5.8 נקודות האחוז, ומשקל החובות לממשלה ירד ב-0.7 נקודות האחוז.

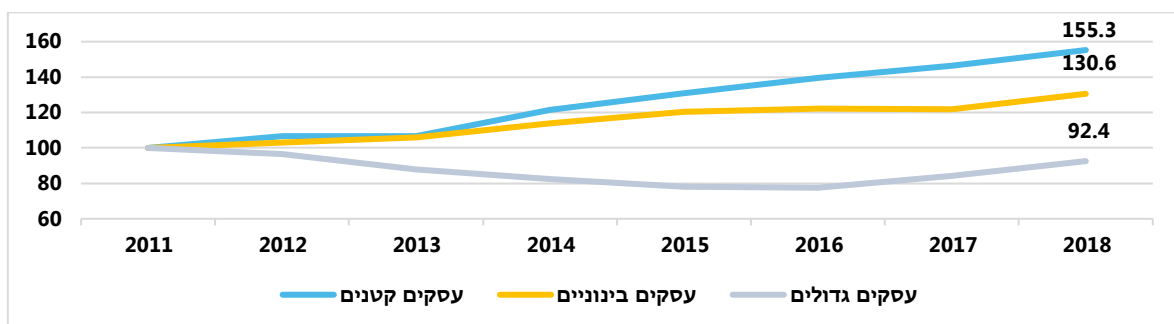
בשנת 2019, יחס **האשראי הבנקאי** לתוצר (כולל אשראי למגזר הממשלתי) היה **75.5%** ויחס **האשראי המוסדי** לתוצר (כולל אשראי למגזר הממשלתי) היה **59.8%**⁴.

1.2 התפתחות האשראי העסקי – לפי מגזרים

בשנים האחרונות גדל היקף האשראי שהמערכת הבנקאית מקצה לעסקים קטנים – בעיקר על חשבון האשראי לעסקים גדולים. לפי סקרי עסקים שנעשו נראה כי בדצמבר 2019 זמינות האשראי לא הייתה מכשול של ממש בפני עסקים קטנים.⁵ ייתכן כי השינוי באופן התפלגות האשראי הבנקאי לעסקים חל בשל שינוי ברגולציה ובשל מגוון רפורמות שנעשו בנושא האשראי, ובהן: קביעה כי הקצאת ההון הנדרשת בגין האשראי לעסקים קטנים נמוכה מזו הנדרשת בשאר המגזר העסקי; ירידה באשראי הניתן ללווים גדולים ובמיוחד לחברות החזקה; הוראות בדבר מגבלות על חבות של לווה וקבוצת לוויים וכן הגבלות על קבוצות עסקים מכוח **החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, התשע"ד–2013**.⁶

בתרשים 4 להלן מוצג אומדן השינויים באשראי הבנקאי שניתן לעסקים קטנים, בינוניים וגדולים בשנים 2011–2018.

תרשים 4 – אומדן השינויים במדד האשראי שניתן לעסקים קטנים, בינוניים וגדולים⁷

⁴ **אשראי**: שם. **תוצר**: הלמ"ס, חשבונות לאומיים: אומדן שלישי לרבעון הרביעי של שנת 2019, **לוח 2 – הוצאה על התוצר המקומי הגולמי ושימושים במקורות במחירי שוק**, 19 באפריל 2020.

⁵ הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, **סקר אשראי – נגישות אשראי לעסקים קטנים ובינוניים**, דצמבר 2019.

⁶ להרחבה, ראו: נעם בוטוש, **תיאור וניתוח של יישום חוק הריכוזיות והשפעותיו הכלכליות על המשק**, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 25 בפברואר 2020.

⁷ בנק ישראל, הסקירה השנתית של הפיקוח על הבנקים לשנת 2018, **איור א'-23 – מדד להתפתחות האשראי במגזרי הפעילות השונים, חמש הקבוצות הבנקאיות**, 22 במאי 2019. יש לציין כי הגדרות מדד זה השתנו במהלך השנים: בשנים 2011–2015 המדד חושב על בסיס מגזרי הפעילות כפי שהוגדרו בקבוצות הבנקאיות; מאז שנת 2016 המדד מחושב על בסיס הגדרת מגזרי פעילות של חטיבת הפיקוח על הבנקים.

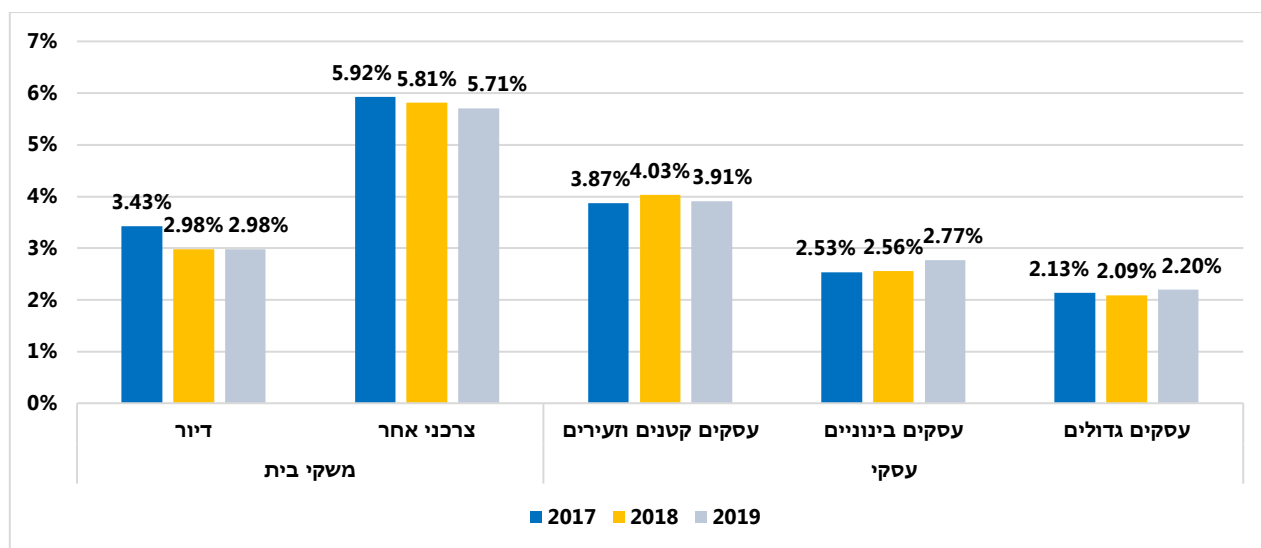
כפי שאפשר לראות בתרשים, בשנים 2011–2018 חלה עלייה של כ-55.3% באשראי לעסקים קטנים, עלייה של כ-30.6% באשראי לעסקים בינוניים וירידה של כ-7.6% באשראי הניתן לעסקים גדולים.

בספטמבר 2019 הייתה יתרת האשראי הבנקאי לעסקים קטנים חעירים כ-206.7 מיליארד ש"ח (כ-40.6%), יתרת האשראי לעסקים בינוניים הייתה כ-87.7 מיליארד ש"ח (כ-17.2%) ויתרת האשראי לעסקים גדולים – כ-214.3 מיליארד ש"ח (כ-42.1%).⁸

1.3 מחירי אשראי

בתרשים 5 להלן מוצגת הריבית הבנקאית הממוצעת לפי מגזרי פעילות לשנים 2017–2019.

תרשים 5 – הריבית הבנקאית הממוצעת לפי מגזרי פעילות (יוני 2017 עד יוני 2019)⁹

מהתרשים אפשר ללמוד כי הריבית הממוצעת הגבוהה ביותר היא על אשראי צרכני למשקי הבית (ללא הלוואות לדיור), שביוני 2019 הייתה 5.71%. במגזר העסקי הריבית הגבוהה ביותר היא לאשראי הניתן לעסקים קטנים חעירים: 3.91%, לעומת ריבית ממוצעת בשיעור של 2.77% לעסקים הבינוניים ו-2.2% לעסקים הגדולים.

אפשר להסביר חלק מהפער בשיעורי הריבית בין המגזרים ברמת סיכון גבוהה יותר של העסקים קטנים ובהוצאות תפעוליות גבוהות יותר של המגזר הקמעונאי, מכיוון שהבנקים נדרשים להחזיק מספר רב של סניפים בפריסה גיאוגרפית רחבה לצורך מתן שירות למגזר הקמעונאי. נוסף על כך, כוח השוק של הבנקים גדול יותר במגזר הקמעונאי (משקי בית ועסקים קטנים), שכן עסקים גדולים יכולים ללוות אשראי משוק ההון. נוכח זאת, למשל ועדת שטרומ סברה, בין היתר, כי המרווח הפיננסי הנגבה מעסקים קטנים גבוה בהשוואה למרווח בשוק תחרותי, גם אם מובאות בחשבון ההוצאות התפעוליות ורמת הסיכון.¹⁰

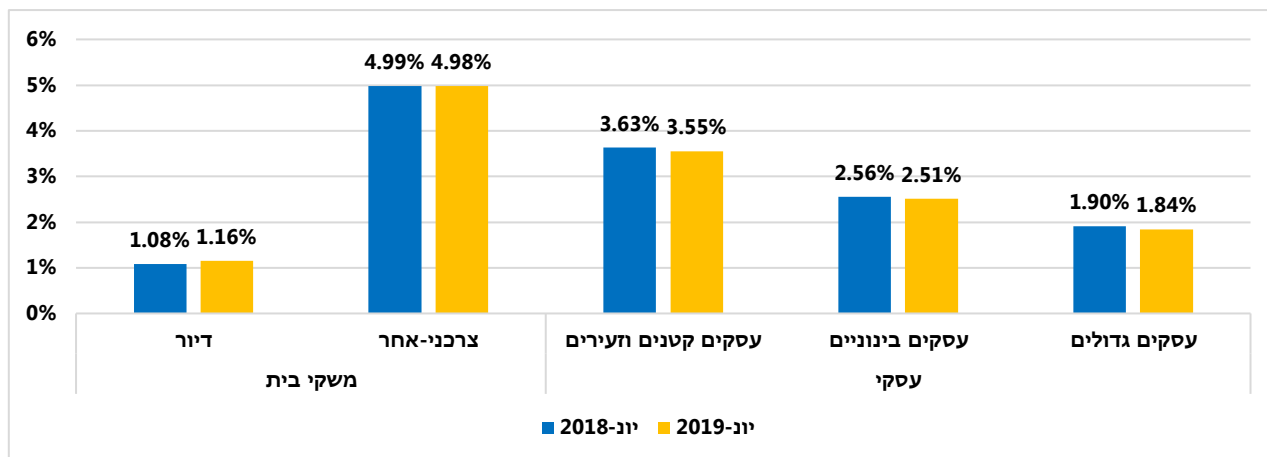
⁸ בנק ישראל, הפיקוח על הבנקים, לוח ד'-10 – יתרת האשראי לציבור לפי מגזרי פעילות פיקוחיים (לפני הפרשה להפסדי אשראי), 9 בדצמבר 2019.

⁹ בנק ישראל, סקירה חצי שנתית 2019, איור א'11 - שיעור הריבית הממוצעת על אשראי שניתן לציבור במגזרי הפעילות השונים, חמשת הבנקים הגדולים, 30 באוקטובר 2019.

¹⁰ דוח מסכם של הוועדה להגברת תחרות בשירותים בנקאיים ופיננסיים נפוצים, 1 בספטמבר 2016.

בתרשים 6 להלן מוצג המרווח הפיננסי של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות בחודשים יוני 2018 ויוני 2019. המרווח הפיננסי מוגדר כהכנסה מריבית נטו המחולקת ביתרה הממוצעת של הנכסים ושל ההתחייבויות בכל מגזר.

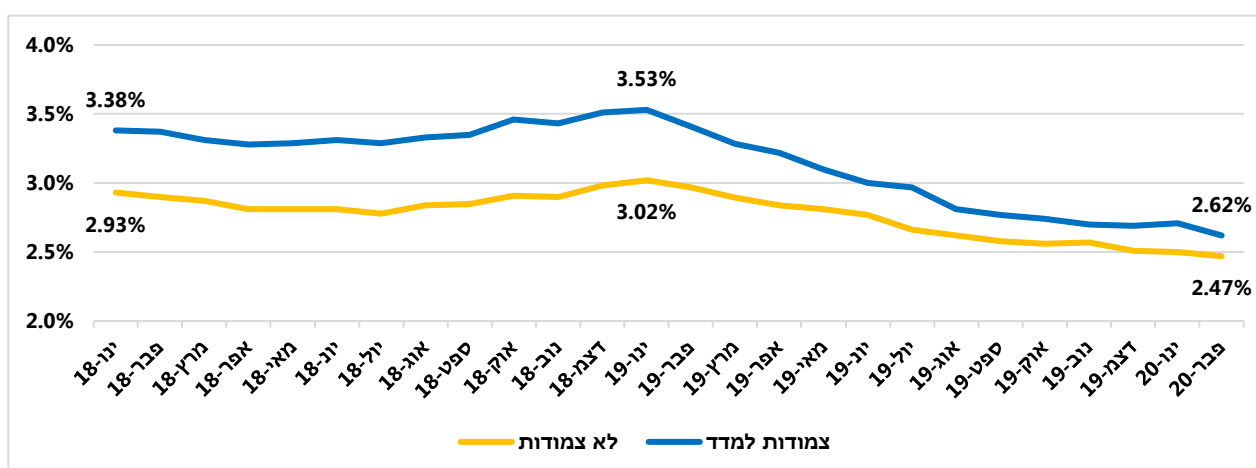
תרשים 6 – המרווח הפיננסי של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, לפי מגזרי פעילות¹¹

מהתרשים אפשר ללמוד כי נכון ליוני 2019, המרווח הפיננסי הגבוה ביותר הוא במגזר משקי הבית על אשראי צרכני – **4.98%**, והמרווח הנמוך ביותר הוא על אשראי לדיוור – **1.16%**. במגזר העסקי, המרווח הגבוה ביותר הוא לעסקים קטנים – **3.55%**, לעומת **2.51%** לעסקים בינוניים ו-**1.84%** לעסקים גדולים. אפשר לראות כי נתונים אלו מתואמים לשיעור הריבית הממוצעת כפי שהוצג בתרשים 5 לעיל, למעט האשראי לדיוור, שבו המרווח הפיננסי נמוך יחסית לכל שאר המגזרים.

בתרשים 7 להלן מוצגות הריביות הממוצעות על משכנתאות – צמודות למדד ושאינן צמודות – מינואר 2018 עד פברואר 2020.

תרשים 7 – הריביות על משכנתאות חדשות שניתנו בחודש השוטף¹²

¹¹ בנק ישראל, סקירה חצי שנתית 2019, [איור א'3 – המרווח מפעילות באשראי ביחס ליתרה ממוצעת של אשראי במגזרי הפעילות השונים](#), 30 באוקטובר 2019.

¹² בנק ישראל, הפיקוח על הבנקים, [נתוני ריבית ועמלת פירעון מוקדם](#), כניסה: 20 באפריל 2020.

בתרשים אפשר לראות כי בפברואר 2020, ערב המשבר, הריבית הממוצעת על משכנתאות צמודות למדד הייתה **2.62%** והריבית על משכנתאות לא צמודות הייתה **2.47%**. אפשר לראות כי בינואר 2019, הריבית הממוצעת היו הגבוהות ביותר בתקופה המוצגת – **3.53%** למשכנתאות צמודות מדד ו-**3.02%** למשכנתאות לא צמודות.

2. השפעת התפרצות נגיף הקורונה על השינוי באשראי ועל מחיריו

התפרצות נגיף הקורונה הובילה למשבר מקרו כלכלי עולמי¹³, המשפיע על אספקת נזילות לעסקים רבים. בעקבות זאת, חל גידול בביקוש לאשראי וכן חלו עליות במחירי האשראי (הריביות) על חלק מהאשראי שניתן למשקי הבית ולעסקים.

בלוח 1 להלן מוצג השינוי ביתרות האשראי בחודשים מרץ עד מאי 2020.

לוח 1 – השינוי ביתרות האשראי הבנקאי בחודשים מרץ עד מאי 2020 (במיליארדי ש"ח)¹⁴

שיעור שינוי במונחים שנתיים	שינוי ממרץ עד מאי 2020	מגזר פעילות
17%	15.9	עסקים מסחריים וגדולים
4%	1.0	עסקים קטנים
10%	10.0	משכנתאות
-17%	-6.3	אשראי צרכני
8%	20.6	סך הכול

בלוח אפשר לראות כי בחודשים מרץ עד מאי 2020 יתרת האשראי הבנקאי גדלה בכ- **20.6 מיליארד ש"ח** שהם שיעור שינוי שנתי של כ- **8%**. יתרת האשראי לעסקים מסחריים וגדולים עלתה בכ- **15.9 מיליארד ש"ח** (+17%), יתרת האשראי לעסקים קטנים עלתה ב- **1 מיליארד ש"ח** (+4%), יתרת המשכנתאות עלתה בכ- **10 מיליארד ש"ח** (+10%) ויתרת האשראי הצרכני ירדה בכ- **6.3 מיליארד ש"ח** (-17%). את העלייה הקלה ביתרת האשראי לעסקים קטנים אפשר להסביר למשל בפעילות הקרן להלוואות בערבות המדינה, אשר אישרה בקשות להלוואות של כ- **16.3 מיליארד ש"ח** – מעודכן ל-2 באוגוסט 2020.¹⁵

לפי הפיקוח על הבנקים, השינויים העיקריים בהשוואה בין התקופות הם בכך שייתכן כי בתחילת המשבר, עסקים גדולים ביקשו אשראי בהיקפים גדולים מאוד כדי להיות מוכנים מבחינה תזרימית לתקופה של משבר כלכלי, אך בהמשך התקופה חלה ירידה בביקוש שלהם לאשראי. נוסף על כך, המשך מגמת הירידה באשראי צרכני נובעת מכך שנעשו פחות עסקאות בכרטיסי אשראי בתקופת המשבר¹⁶, וכן ייתכן כי

¹³ להרחבה, ראו: חדוה קפלינסקי ועמי צדיק, [התמודדות המשק מול משבר נגיף הקורונה בהשוואה למדינות המפותחות](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 7 באפריל 2020.

¹⁴ בנק ישראל, [מצגת ונתוני הפיקוח על הבנקים הבוקר בוועדת הכספים של הכנסת](#), 26 באפריל 2020; [מצגת המפקח על הבנקים פורום שווי הוגן](#), יולי 2020.

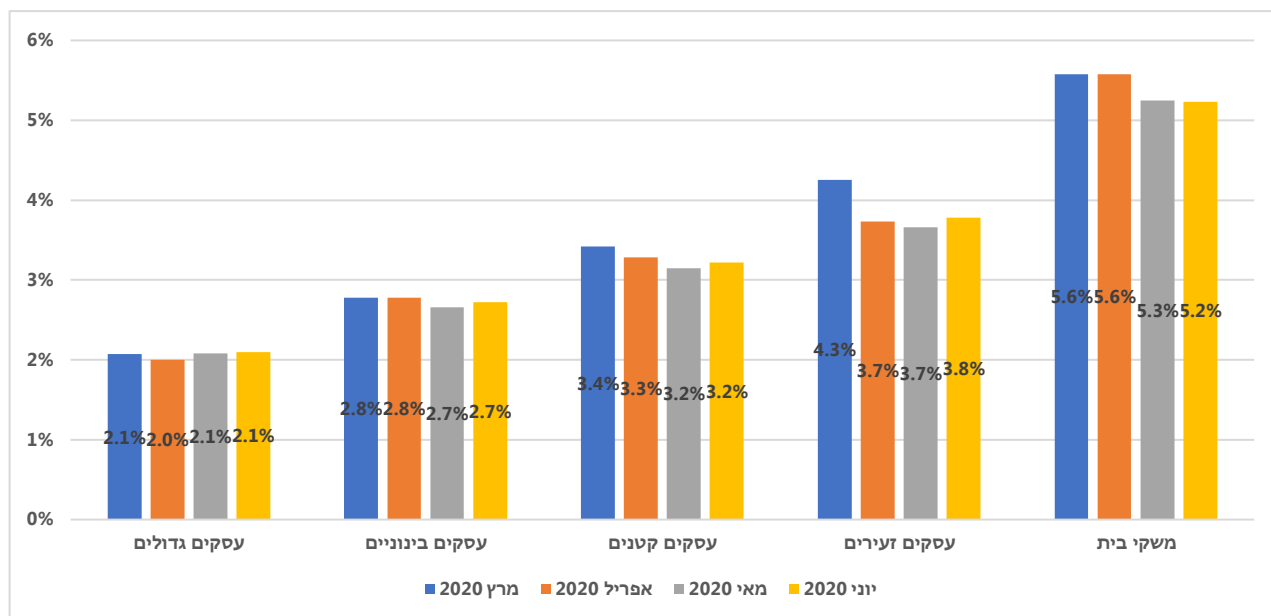
¹⁵ החשב הכללי, [קרן הלוואות ייעודית לסיוע לעסקים בעקבות משבר הקורונה](#), כניסה: 9 באוגוסט 2020.

¹⁶ בנק ישראל, [השינויים בהוצאה בכרטיסי אשראי כתוצאה ממשבר נגיף הקורונה](#), 20 במאי 2020.

לקוחות מבקשים פחות אשראי לצרכים צרכניים, כגון: תשלומים בעבור אירועים, שיפוץ בתים, רכישת כלי רכב וכדומה.¹⁷

בתרשים 8 להלן מוצג שיעור הריבית הבנקאית הממוצעת על אשראי, שניתן בחודשים מרץ עד יוני 2020.

תרשים 8 – הריבית הממוצעת על אשראי שניתן לפי מגזרי פעילות (מרץ עד יוני 2020)¹⁸

בתרשים אפשר לראות כי בתקופה שמרץ עד יוני 2020 ירדו שיעורי הריבית הממוצעות ברוב מגזרי הפעילות. בתקופה זו, הריבית הממוצעת על אשראי למשקי בית (ללא הלוואות לדיר) ירדה בכ- **0.4 נקודות האחוז**, הריבית לעסקים זעירים ירדה בכ- **0.5 נקודות האחוז**, הריבית לעסקים קטנים ירדה בכ- **0.2 נקודות האחוז**, הריבית לעסקים בינוניים ירדה בכ- 0.1 נקודות האחוז והריבית לעסקים גדולים נותרה ללא שינוי.

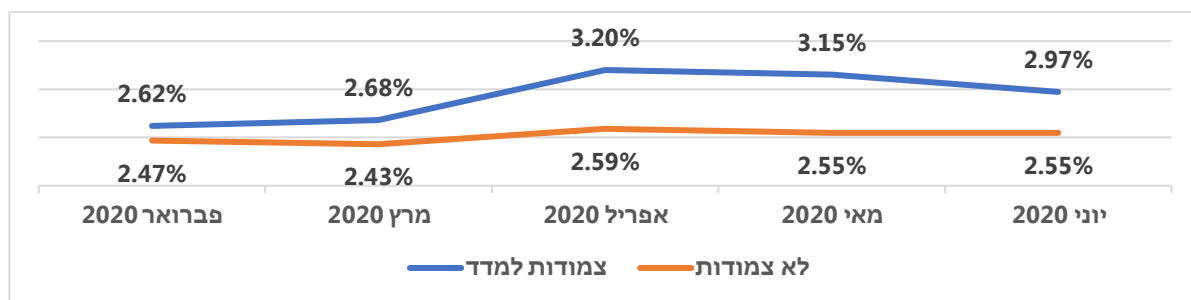
ייתכן כי הירידה במחירי האשראי לעסקים זעירים וקטנים נובעת מהפעלת קרנות סיוע ייעודיות לעסקים קטנים בערבות מדינה ותוכנית להרחבת היצע האשראי לאותם עסקים, שהפעיל בנק ישראל בתקופת המשבר (ראו בפירוט להלן בסעיף 3). בקרן נקבעו תנאי ריבית של פריים + 1.5% (ב-6 באוגוסט 2020 – שיעור של 3.1%).¹⁹ בתרשים 9 להלן מוצגות הריביות הממוצעות על משכנתאות – צמודות למדד ושאינן צמודות – בתקופת משבר הקורונה (פברואר עד יוני 2020).

¹⁷ זיו נאור, הפיקוח על הבנקים, שיחת טלפון, 9 באוגוסט 2020.

¹⁸ הפיקוח על הבנקים, **לוח ז'-2 – אשראי לזמן קצוב שניתן במהלך החודש לפי מגזר פעילות – מגזר לא צמוד**, כניסה: 6 באוגוסט 2020.

¹⁹ להרחבה: נעם בוטוש, **סיוע לעסקים באמצעות קרנות הלוואה בערבויות מדינה להתמודדות עם משבר נגיף הקורונה**, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 5 באפריל 2020.

תרשים 9 – התפתחות שיעור הריבית על משכנתאות (פברואר עד יוני 2020, סוף חודש)²⁰

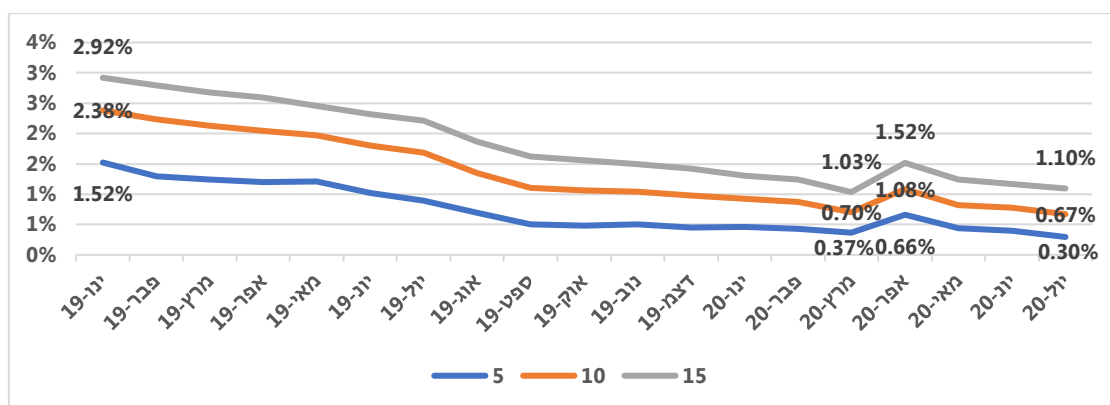

מהתרשים אפשר ללמוד כי בסוף פברואר 2020 הריבית הממוצעת על משכנתאות צמודות מדד הייתה **2.62%**. הריבית הממוצעת עלתה ל-**3.2%** בסוף חודש אפריל 2020 – עלייה של **0.58 נקודות האחוז**. לאחר מכן, בסוף חודש יוני 2020, הריבית הייתה **2.97%**. במגזר הריביות שאינן צמודות מדד, הריבית עלתה מ-**2.43%** בסוף מרץ 2020 ל-**2.59%** בסוף אפריל 2020 – עלייה של **0.12 נקודות האחוז**. לאחר מכן חלה ירידה קלה בריבית ל-**2.55%** בסוף חודש יוני 2020.

הריבית על האשראי הבנקאי נקבעת על פי כמה גורמים: הריבית חסרת הסיכון במשק; עלות גיוס המקורות של הבנקים; פרמיית הסיכון של הלווה והרווח של הבנקים. עלות גיוס המקורות של הבנקים היא המרווח בין תשואות אג"ח בנקאיות לבין התשואות על אג"ח ממשלתיות לזמן פירעון דומה. כאשר תשואות האג"ח הממשלתיות (ריבית חסרת סיכון) עולות, בדרך כלל עולה גם התשואה שנדרשים הבנקים לתת על איגרות החוב שהם מנפיקים, ועלות גיוס ההון של הבנקים עולה.

בתרשים 10 להלן מוצגת התפתחות התשואה הנומינלית על איגרות חוב ממשלתיות לזמן פירעון של 5, 10 ו-15 שנים.

תרשים 10 – התשואה הנומינלית על איגרות חוב ממשלתיות לפי זמן פירעון²¹

בתרשים אפשר לראות כי התשואות על אג"ח ממשלתיות בחודש מרץ 2020 היו הנמוכות ביותר בתקופה המוצגת והן אף הנמוכות ביותר בעשור האחרון.²² בחודש מרץ 2020 התשואות היו 0.37% לאג"ח לפדיון לאחר 5 שנים, 0.7% לפדיון לאחר 10 שנים ו-1.03% לפדיון לאחר 15 שנים. בחודש אפריל 2020

²⁰ בנק ישראל, הפיקוח על הבנקים, [נתוני ריבית ועמלת פירעון מוקדם](#), כניסה: 6 באוגוסט 2020.

²¹ בנק ישראל, [התשואה הנומינלית הממוצעת הנגזרת מאמידת עקום אפס](#), 16 באפריל 2020. הנתונים המוצגים הם ממוצע של התצפיות בין ה-16 לחודש הקודם ל-15 בחודש המוצג בתרשים.

²² שם.

התשואות עלו ל-0.66% לאג"ח של 5 שנים – עלייה של 0.29 נקודות אחוז, 1.08% לאג"ח של 10 שנים – עלייה של 0.38 נקודות אחוז, ו-1.52% לאג"ח של 15 שנים – עלייה של 0.49 נקודות אחוז. העלויות בתשואות האג"ח ובמרווחים משפיעות במישרין על גובה הריביות בהלוואות המועמדות למשקי בית ועסקים.²³ אפשר לראות כי מחודש מאי 2020 חלה ירידה בתשואות ובחודש יולי 2020 הן היו בשיעור דומה לתשואות בחודש מרץ 2020 (ערב המשבר).

3. כלי סיוע מוניטריים לשוק האשראי

3.1 כלי הסיוע שננקטו

להלן מוצגים צעדים אחדים שנקט בנק ישראל כדי לסייע לשוק האשראי:²⁴

הזרמת נזילות לשוק האג"ח המקומי – רכישת אג"ח ממשלתיות ממגוון סוגים בשוק המשני בהיקף של 50 מיליארד ש"ח כדי להקל את תנאי האשראי, להפחית את מחירי האשראי למשקי הבית ולעסקים ולתמוך בפעילות הכלכלית והיציבות הפיננסית. נוסף על כך, בנק ישראל ערך עסקאות ריפוי²⁵ עם אג"ח ממשלתיות ולראשונה גם אג"ח קונצרניות בדירוג AA התקבלו כבטוחות מול מוסדות פיננסיים. נוסף על כך, ב-6 ביולי הודיע הבנק לראשונה על תוכנית לרכישת אג"ח קונצרניות בדירוג A- ומעלה (ללא אג"ח של חברות זרות, אג"ח בעלות מרכיב הוני ואג"ח לא צמודות לשקל שאינן בריבית קבועה) בשוק המשני, בהיקף של 15 מיליארד ש"ח, כדי לחזק את שוק האשראי על ידי הפחתת הריבית שחברות מגייסות בה אשראי בשוק ההון. בנק ישראל הודיע כי הוא מתכוון ליצור תשתית שתאפשר לבנקים להעמיד כבטוחה נגד אשראי גם תיקי משכנתאות של לקוחות, ובכך להגדיל את היצע האשראי הבנקאי.

הלוואות למערכת הבנקאית והפחתת ריבית בנק ישראל – בנק ישראל הפחית את ריבית בנק ישראל מ-0.25% ל-0.1%. צעד זה עשוי לסייע בעלויות גיוס ההון של הבנקים ולהוביל להפחתה במחירי האשראי לציבור. נוסף על כך, בנק ישראל הוציא לפועל תוכנית הלוואות למערכת הבנקאית בריבית קבועה של 0.1% למשך שלוש שנים. עד סוף חודש מאי 2020 ניתנו לבנקים הלוואות, כדי שיעמידו אשראי לעסקים קטנים וזעירים, בהיקף של כ-4.6 מיליארד ש"ח. ב-6 ביולי החליט בנק ישראל על חידוש תוכנית ההלוואות ללא מגבלה על היקף ההלוואות ועד להודעה חדשה. תוכנית זו נועדה לסייע בהחלת עלויות המימון למערכת הבנקאית ולהחזיל את האשראי הניתן לעסקים קטנים ובינוניים.

הקלות במגבלות על יחס הלימות הון ועל משכנתאות – הפיקוח על הבנקים הודיע על הפחתת דרישות ההון הרגולטוריות בנקודת אחוז אחת. כמו כן, הוחלט שלא להחיל דרישות הון נוספת של 1% הנדרשת מהבנקים בגין הלוואות לדירור. צעדים אלו נועדו לאפשר לבנקים להשתמש במקורות ההון שישתחררו בעקבות ההקלה לצורך הגדלת היצע האשראי למשקי הבית ולמגזר העסקי.

דחיית תשלומי הלוואות – במאי 2020 הוחלט על מתווה לדחיית תשלומי הלוואות כדי לסייע ללקוחות להתמודד עם ההשלכות הכלכליות של המשבר. במסגרת המתווה נקבעו אפשרויות דחייה למשכנתאות, אשראי צרכני ואשראי עסקי. **משכנתאות** – תינתן דחייה בתשלומי משכנתאות לתקופה של חצי שנה, ללא מגבלה על סכום יתרת ההלוואה. **אשראי צרכני** – תינתן דחייה להלוואות שסכום היתרה שלהן הוא

²³ הפיקוח על הבנקים, הגידול בביקוש לאשראי, אופן הסיוע של הבנקים ללקוחות במשבר נגף הקורונה והגורמים המרכזיים לעליית הריביות על אשראי בנקאי מתחילת המשבר, 30 במרץ 2020.

²⁴ בנק ישראל, הודעות לעיתונות, מועדים שונים.

²⁵ עסקאות ריפוי (Repurchase Agreement): עסקאות המערבות פעילות בשוק הכסף ובשוק העתידי, שלפיהן הקונה רוכש ני"ע או אג"ח ומתחייב למכור אותם בחזרה למוכר בעתיד, במועד כלשהו, במחיר קבוע וידוע מראש כבר במועד הקנייה.

עד 100,000 ש"ח. הדחייה תהיה לתקופה של שלושה חודשים עם אופציה לדחייה נוספת של שלושה חודשים. **אשראי עסקי** – תינתן דחייה להלוואות של עסקים עם מחזור פעילות שנתי של עד 25 מיליון ש"ח (עסקים קטנים) שנפגעו במשבר ושהלוואותיהם נפרעו בצורה סדירה עד תחילת המשבר וצפוי כי יוכלו להמשיך לעמוד בהחזר ההלוואה. לעסקים אלו תינתן אפשרות דחייה לתקופה של עד שישה חודשים, בהתאם לשיקול דעת הבנק.

ביולי 2020 הודיע בנק ישראל על הארכת מתווה דחיות תשלומי ההלוואות, וכך אפשר יהיה להגיש בקשה לדחייה עד סוף אוקטובר 2020.

3.2 יישום כלי הסיוע והשפעתם

בלוח 2 להלן מוצג מספר ההלוואות שתשלומיהן נדחו בחודשים מרץ עד יוני 2020, לפי מגזרי פעילות.

לוח 2 – פירוט דחיות תשלומי הלוואות לפי מגזרי פעילות (במיליארדי ש"ח, מרץ-יוני 2020)²⁶

נתון	צרכני	דיור	עסקים קטנים	עסקי מסחרי	סך הכול
מספר לקוחות שדחו תשלומים	277,634	144,562	124,952	5,798	552,946
התשלומים שנדחו	1.1	2	2.4	1.5	7
יתרת האשראי שבגיניו נדחו התשלומים	12.9	98.3	21.4	24	156.6
שיעור מסך תיק האשראי	8.8%	24.1%	19.7%	6.1%	14.8%

בלוח אפשר לראות כי בתקופה שבין תחילת מרץ 2020 עד סוף יוני 2020 אושרו כ-**553 אלף** בקשות לדחיית תשלומי הלוואות, בהיקף של כ-**7 מיליארד ש"ח**. יתרת האשראי שבגיניו נדחו התשלומים היא כ-**156.6 מיליארד ש"ח** – כ-**14.8%** מסך תיק האשראי של המערכת הבנקאית. אפשר לראות כי שיעור האשראי שבגיניו אושרו דחיות תשלומים במגזרי הדיור (המשכנתאות) והעסקים הקטנים גבוה יחסית – כ-**20%-24%** מסך תיק האשראי. מגזרים אלו נפגעו קשה יחסית מן ההשלכות הכלכליות של משבר נגיף הקורונה.

בלוח 3 להלן מוצג סיכום של יישום כלי הסיוע שהוצגו לעיל בחודשים מרץ עד יולי 2020.

לוח 3 – יישום כלי הסיוע המוניטריים בחודשים מרץ עד יולי 2020 (במיליארדי ש"ח)²⁷

יתרה לסוף חודש	עסקאות ריפו עם אג"ח כבטוחה	עסקאות החלף דולר/שקל (במיליארדי דולר)	רכישות אג"ח ממשלתיות	רכישות אג"ח קונצרניות
31 במרץ 2020	5.5	7.5	8.5	-
30 באפריל 2020	1.8	7.5	13.2	-
31 במאי 2020	1.6	6.8	19.2	-
30 ביוני 2020	1.5	4.5	23.4	-
31 ביולי 2020	1.5	0.0	23.9	0.6

בלוח אפשר לראות כי עד סוף יולי 2020 רכש בנק ישראל אג"ח ממשלתיות בשוק המשני בהיקף של **23.9 מיליארד ש"ח**, מתוך היקף רכישות מתוכנן של כ-50 מיליארד ש"ח. כמו כן, נרכשו אג"ח קונצרניות בהיקף

²⁶ בנק ישראל, [הפיקוח על הבנקים מודיע על הרחבת המתווה המקיף לדחיית תשלומי הלוואות](#), 13 ביולי 2020.

²⁷ בנק ישראל, [דיווח חודשי בדבר התכניות שבנק ישראל מפעיל בשוקים הפיננסיים לאור משבר הקורונה](#), 6 באוגוסט 2020.

של **0.6 מיליארד ש"ח**, מתוך היקף רכישות מתוכנן של כ-15 מיליארד ש"ח. על פי ניתוח של בנק ישראל, כלי הסיוע שננקטו מיתנו את העלייה בתשואות ותרמו להגדלת הנזילות, ובעקיפין סייעו להפחתת המחיר בעבור גיוסי אג"ח של הממשלה ושל החברות במשק וכן להפחתת מחירי האשראי לעסקים ולמשקי בית.²⁸

על פי ניתוח של בנק ישראל, בתחילת חודש מרץ 2020 מכרו הגופים המוסדיים וקרנות הנאמנות אג"ח ממשלתיות בהיקפים גדולים, משתי סיבות עיקריות:

- בשנים האחרונות הגדילו **הגופים המוסדיים** את השקעותיהם בחו"ל, תוך שימוש במכשירים נגזרים. בתחילת המשבר חלו ירידות חדות בשערי מניות בבורסות בחו"ל. עקב כך, נאלצו המשקיעים המוסדיים להגדיל את הביטחונות שלהם (margin calls). בשל כך הם מכרו אג"ח ממשלתיות ורכשו דולרים למימון הגדלת הביטחונות, וכך נוצרו פיחות חד בשער השקל וירידה במחירי אג"ח ממשלתיות (עלייה בתשואות).
- בתחילת המשבר חוו **קרנות הנאמנות** פדיונות גדולים של ציבור המשקיעים. כדי לאפשר פדיונות אלו הקרנות מכרו אג"ח ממשלתיות, שכן מדובר בשוק מזל יחסית לשוקי המניות ואג"ח קונצרניות. המכירות הובילו לירידות במחירי האג"ח הממשלתיות (עלייה בתשואות).

בעקבות זאת, היו פדיונות ענק בשוק האג"ח הממשלתיות, אשר גרמו לזעזוע בנזילות השוק ולירידה במחירי האג"ח (עלייה בתשואות). התערבות בנק ישראל והודעתו על רכישת אג"ח ממשלתיות בהיקף של **50 מיליארד ש"ח** הובילה להרגעת שוק האג"ח הממשלתיות ולירידה בתשואות עליהן (ראו בתרשים 10 לעיל).²⁹

שיעור היקף הרכישות של אג"ח ממשלתיות שרכש בנק ישראל, בסך של כ-23.9 מיליארד ש"ח, הוא כ-**32% מסך גיוס החוב המקומי** של הממשלה בחודשים מרץ עד יולי 2020.³⁰ למעשה, על ידי ההתערבות של בנק ישראל בשוק המשני הוא סייע לממשלה לגייס חוב למימון הוצאותיה, והחיל את מימון החוב הממשלתי.³¹

כאמור, בנק ישראל הודיע על תוכנית לרכישת אג"ח קונצרניות בדירוג A- ומעלה בהיקף של כ-**15 מיליארד ש"ח**. סכום זה הוא כ-**3.9%** משווי השוק של אג"ח קונצרניות, שהיה ביולי 2020 – כ-**379.8 מיליארד ש"ח**.³² בסוף יולי 2020 נרכשו כ-**0.6 מיליארד ש"ח** של אג"ח קונצרניות. סכום זה הוא כ-**13.1%** מסך גיוסי אג"ח קונצרניות בהיקף של כ-**4.6 מיליארד ש"ח** בחודש יולי 2020.³³

²⁸ בנק ישראל, [השפעת התערבות בנק ישראל בשוק האג"ח הממשלתי בשיא המשבר](#), 2 ביוני 2020.

²⁹ בנק ישראל, [השפעת התערבות בנק ישראל בשוק האג"ח הממשלתי בשיא המשבר](#), 2 ביוני 2020; [הרצאת נגיד בנק ישראל בכנס האגודה הישראלית לכלכלה: מדיניות מוניטרית במשבר הקורונה](#), 14 ביוני 2020.

³⁰ משרד האוצר, [אומדן ראשוני לביצוע תקציב ההוצאות, גירעון הממשלה ומימונו לתקופה ינואר-יולי 2020](#), כניסה: 6 באוגוסט 2020.

³¹ בנק ישראל, [השפעת התערבות בנק ישראל בשוק האג"ח הממשלתי בשיא המשבר](#), 2 ביוני 2020.

³² הבורסה, [שווי שוק של ניירות הערך הרשומים בבורסה](#), כניסה: 6 באוגוסט 2020.

³³ הבורסה, [סיכום חודש יולי 2020](#).